

Hur kan kameraövervakning på allmän plats vara ett hot mot den personliga integriteten?

Fredrika Björklund

Is video surveillance in public spaces a threat against individual privacy?

The topic of this article is the relationship between the private sphere and the public (social, political) space. The author examines the idea of privacy (personlig integritet) – using public video surveillance in Sweden as the case. In the Swedish discourse – as well as in other national contexts – a conflict is assumed between surveillance and the protection of individual privacy. Integritet – the Swedish word for privacy – is defined in a traditional liberal way as the right to be let alone. The author argues that the protection of privacy (skyddet av integriteten) – understood as a negative right – is irrelevant when it comes to surveillance of public spaces. In order to make sense of the concept integritet – which is eligible – its purport has to be modified in a direction that makes it socially and politically relevant. Thus, besides conceptual clarification, this article also has a normative ambition.

Undersökningar visar att människor i allmänhet är relativt obekymrade när det gäller integritetskränkningar i samband med kameraövervakning (Bjereld & Demker 2009; SOU 2009:87: 115-116), det vill säga den övervakning som myndigheter och företag utför på offentliga platser, som gator, torg och gallerior, med hjälp av fast monterade videokameror. Ändå finns det en väl etablerad diskurs, inte minst i politiska fora och inom rättsväsendet, som handlar om värdet av å ena sidan brottsbekämpning och säkerhet och å andra sidan risken för integritetskränkning. Den fråga som denna artikel ställer är huruvida kameraövervakning i det offentliga rummet faktiskt *kan* kränka den personliga integriteten. På vilket sätt är föreställningen om kränkningen av det privata relevant i offentligheten? (Jfr Gallagher 2004: 273.) Står inte själva begreppet personlig integritet i motsats till begreppet allmän? Sverige är ett särskilt intressant fall att studera i detta sammanhang eftersom det finns en internationellt sett

Fredrika Björklund är verksam vid Institutionen för samhällsvetenskaper, Södertörns högskola.
E-post: fredrika.bjorklund@sh.se

unik lagstiftning som specifikt reglerar kameraövervakning på allmänna platser. Det kan konstateras att med den innebörd man vanligtvis lägger i ”personlig integritet” i den svenska diskursen blir tanken om ett hot mot densamma på allmän plats ganska poänglös. Det finns en problematik här som involverar integritetskränkning men om denna ska kunna verbaliseras på ett relevant sätt måste innehållet i begreppet integritet modifieras och ges en politisk innebörd.

Jag ska börja med att diskutera svensk kameraövervakningspraktik och dess förutsättningar för att därefter problematisera begreppet personlig integritet. Artikeln mynnar ut i slutsatsen att personlig integritet är ett viktigt värde att skydda också i det allmänna rummet – här i samband med kameraövervakning. Men det förutsätter att den traditionella distinktionen mellan det offentliga och det privata omformuleras. Integritetens värde har i sammanhanget först och främst att göra med gemensamma, samhällsliga funktioner, framför allt en fungerande demokrati. Den personliga integriteten kan inte, i alla fall inte utslutande, uppfattas som en sfär som står i motsatsställning till en samhällslig, politisk sfär så som varit fallet. Denna artikel har alltså dels en begreppsutredande, dels en normativ ambition.

Svensk kameraövervakning på allmän plats

Kameraövervakning har under senare tid etablerats som ett akademiskt forskningsområde. Litteraturen om denna ingår som ett tema i det breda fält som bär namnet *Surveillance studies* (Norris & Armstrong 1999; Cameron 2004; Hempel & Töpfer 2004; Norris, McCahill & Wood 2004; Koskela 2006; Svenonius 2011; Doyle, Lippert & Lyon 2012). Kameraövervakning har också stått i fokus för nationellt och internationellt policyskapande inom området *Data protection*, även om intresset har varit betydligt mindre än då det gäller andra typer av potentiellt integritetskränkande verksamheter riktade mot medborgarna. Datalagring, telefonavlyssning och s.k. biometrik har legat högre på dagordningen både i EU:s regleringsprocesser och i nationella sådana processer. Men som övervakningspraktik är kameraövervakning en fråga som till stora delar har motiverat samma typ av diskussioner som andra praktiker. I Sverige är kameraövervakning emellertid något som policymässigt tydligt har skilts ut från det övriga fältet och ägnats ett speciellt intresse. Unikt för Sverige är att det här finns en särskild lag som specifikt reglerar kameraövervakning och endast detta.

I den svenska lagen, som bär namnet Lag om allmän kameraövervakning (SFS 1998:150), påbjuds att ”Allmän kameraövervakning ska ske med tillbörlig hänsyn till enskildas personliga integritet” (§1). Integritetsaspekten ska vägas in då kameror används för att upprätthålla ordning, förhindra brott och för andra ändamål. *Allmän* avser i sammanhanget övervakning riktad mot alla,

det vill säga utan urskiljning,¹ på platser och i utrymmen dit allmänheten äger tillträde. Det handlar t.ex. om gator och torg men också om banker, shoppinggallerior, taxibilar, sjukhusentréer etc. Vem som är ägare av "platsen" spelar här inte någon roll, det är det faktum att platsen frekventeras av människor utan att de har särskilt tillstånd för detta som har betydelse. Med andra ord innebär lagtexten ovan att den personliga integriteten måste skyddas på platser där allmänheten fritt kan röra sig. Begreppet allmän handlar alltså om lokalitet.

Inte heller i miljöer som allmänheten har begränsat tillträde till får kameraövervakning ske i okontrollerad omfattning. Helt privata sammanhang regleras naturligtvis inte men övervakning i miljöer, som har en halvvoffentlig karaktär, såsom arbetsplatser, trapphus i bostadsrättsföreningar och skolmat-salar är reglerade. Lagen om allmän kameraövervakning är dock inte tillämplig här, vilket betyder att det tillstånd eller den anmälan hos Länsstyrelsen som denna lag kräver för rätten att sätta upp kameror på allmän plats inte är nödvändig. Istället är det Personuppgiftslagen (PUL, SFS 198:204) som gäller och Datainspektionen (DI) som har ansvar för att granska att de skrivningar som finns i denna efterlevs. Det görs här en skillnad mellan strukturerat och ostrukturerat datamaterial, där strukturerat betyder att materialet har behandlats i en databas eller motsvarande. Kameraövervakning medför oftast inte strukturerad lagring och omfattas när så inte är fallet av mindre stränga bestämmelser. Den övervakning som enbart är reglerad av PUL kommer dock att lämnas därhän, i fokus för denna artikel är övervakning på allmän plats.

Frågan är alltså: Kan verkligen kameraövervakning på allmän plats vara ett hot mot den personliga integriteten? Existerar det någon personlig integritet på en allmän plats? Är det inte något konstigt med att anta att det skulle kunna förekomma kränkningar av den privata sfären på en allmän plats? Frågeställningen kan ges antingen ett empiriskt eller ett teoretiskt/filosofiskt svar. Det empiriska svaret skulle kunna vara att det finns en kränkning om människor upplever att de har blivit kränkta. Känner människor att de har blivit kränkta så är de det, men har de inte haft någon sådan upplevelse så finns det heller inte någon kränkning. Det var också så som Justitiekanslern (JK) tolkade frågan om integritetskränkningens natur i en artikel i Dagens Nyheter i november 2008. "Lagens skydd för privatlivet är framför allt till för dem som verkligen känner ett obehag av övervakningen" (Lambertz 2008). Den uppfattning som JK för fram är inte unik inom det svenska juridiska etablissemang som på ett eller annat sätt handhar kameraövervakning. Den empiriskt motiverade definitionen av kränkning, d.v.s. en definition som baseras på allmän-

1 Detta skiljer den allmänna övervakningen från den så kallade hemliga kameraövervakningen. Hemlig kameraövervakning (enligt Lag om hemlig kameraövervakning, SFS 1995:1506, och Lag om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, SFS 2007:979) är inte heller förenat med något krav om vidhängande information såsom allmän kameraövervakning är, men hemlig kameraövervakning måste vara motiverad av en specifik brottsmisstanke.

hetens inställning har haft stor genomslagskraft också i direktiv och utredningar (se t.ex. SOU 2002:110: 83) och i DI:s arbete (Datainspektionen 2012). Man skulle kunna säga att frågan om det är möjligt att den personliga integriteten kan bli kränkt på allmän plats därmed också är löst. Det beror på hur folk känner det. Men eftersom den allmänna inställningen till kameraövervakning i Sverige varit mycket positiv (se Bjereld & Demker 2009) och det har funnits mycket liten benägenhet att peka på integritetskränkingsrisker, så skulle man ju med detta också kunna hävda att lagen blir lite av en "överkill". Det har lagstiftats till skydd för något som har försumbar betydelse i sammanhanget. På ett sätt är ju annars denna subjektiva definition i högsta grad rimlig, man är bara kränkt om man känner sig så. Men ett problem med detta från rättsligt perspektiv är ju förstås i vilken utsträckning jag kan kräva att få något som bara jag upplever som en kränkning beaktad.

Oavsett detta så är ovanstående resonemang inte tillfredställande från ett teoretiskt/filosofiskt perspektiv. Vi måste konstatera att det finns ett problem här som i bästa fall bottnar i en skenbar motsättning mellan det allmänna och det privata som går att lösa upp. I annat fall är frågan om det inte behövs en omvärdering av hela diskussionen om kameraövervakning med en omformulering av lagtexten på logiska grunder som resultat. Argumentationen i denna uppsats mynnar ut i att vi har att göra med det förstnämnda, en begreppsproblematik i grunden föranledd av det bristande intresset i Sverige av att formulera ett distinkt förhållningssätt till innebörden i begrepp som personlig integritet och privat sfär. Huruvida det är relevant att tala om en kränkning av den personliga integriteten på allmän plats handlar om hur man definierar saker och ting.

Men innan detta vidare diskuteras ska en viktig distinktion uppmärksammas, den mellan själva *övervakningssituationen*, det vill säga det momentana filmandet som sker med hjälp av en kamera och *det bildupptagningsmaterial som blir resultatet* av denna verksamhet. För att undkomma motsättningen mellan allmän och integritet skulle man kunna hävda att själva övervakningssituationen i sig är oproblematiske ur integritetssynpunkt. Det är lagringen av data, d.v.s. filmmaterialet som utgör kränkningen eller är potentiellt kränkande. Materialet kan *i efterhand* användas på ett sätt som kränker berörd persons privata sfär. Kompetensen finns för att samköra material från olika databaser för att på så sätt kunna kartlägga människors förehavanden. Enligt den svenska lagen om kameraövervakning gäller att inspelat material normalt får lagras i högst en månad.

Men den svenska lagen om allmän kameraövervakning handlar inte huvudsakligen om rätten att lagra datamaterial eller om automatiserad behandling av databaser. Detta regleras istället i PUL (se ovan). I den europeiska kontexten är det vanligt att kameraövervakning generellt faller under de nationella dataskyddslagstiftningarna och berörs av de integritetsskyddande skrivningar som

finns där. Dessa lagstiftningar liksom dess svenska motsvarighet, PUL, syftar till att reglera insamling, lagring och användning av personliga data. Sverige har i tillägg till detta en kameraövervakningslag.

På den europeiska nivån är det tydligt att fokus ligger just vid lagring och behandling av material då det gäller integritetsaspekten av kameraövervakning. Det har under lång tid gjorts ansträngningar för att åstadkomma gemensamma regler för dataskydd. De nationella dataskyddslagstiftningarna, upprättade som ett resultat av EU:s dataskyddsdirektiv 95/96 EG², samt det senare datalagringsdirektivet 2006/24 EG är en del av dessa ansträngningar. Frågan om kameraövervakning har inte haft något stort utrymme i dessa diskussioner. Men det kan konstateras att i den mån som allmän kameraövervakning är en gemensam europeisk angelägenhet så handlar det om det eventuellt inspelade materialet. I Europadomstolen har en rättspraxis skapats som har fått relevans för staternas hantering av kameraövervakning. Denna praxis bygger på det lagrum i den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter (ECHR art. 8) som behandlar skyddet av privatlivet. Tolkningen är att konventionen skyddar individens integritet i sammanhanget endast då det handlar om inspelat och behandlat material (Gallagher 2004: 284).

Den svenska kameraövervakningslagen handlar primärt om övervakningssituationen, inte om vad som händer med materialet därefter. I direktiven till den offentliga utredning som 2008 fick i uppdrag att utreda lagens framtid (Justitiedepartementet 2008:22) kan man läsa om ett behov av fler åtgärder, som tydligare information vid övervakning eller skadestånd vid otillbörlig övervakning i syfte att stärka den enskildes integritet. Det är här tydligt att det är själva övervakningssituationen som betraktas som förenad med risk för integritetskränkning, inte lagringen. Det är också frågan om hur det är att vara i blickfånget för kameror som människor tagit ställning till i de undersökningar som gjorts och där majoriteten upplever övervakningen som oproblematiske. Allmänhetens inställning tenderar att vara baserad på hur förekomsten av kameror på gator och torg, det vill säga den exponerade delen av verksamheten, upplevs.

Mot bakgrund av det ovan sagda skulle den svenska hållningen, manifesterad i lagen om allmän kameraövervakning, kunna betraktas som en förstärkning av integritetsskyddet till att också gälla själva övervakningssituationen. Men frågan kvarstår vilken relevans egentligen skyddet av den personliga integriteten på allmän plats har om man inte accepterar den enskilda individens inställning som en *tillräcklig* grund för definiera vad som är en kränkning.

2 För Sverige del handlade det om en anpassning av den då redan existerande Datalagen (SFS 1973:289) som omarbetades och ersattes av Personuppgiftslagen.

Den personliga integriteten i en politisk-filosofisk kontext

Det ligger nära till hands att anta att det svenska begreppet personlig integritet har en annan innebörd än motsvarigheterna i andra länder och att det är detta som gör det motiverat med denna specifika svenska lag för kameraövervakning. Det skulle innebära att integritet står för något annat än det begrepp som vanligtvis används i den internationella litteraturen, det vill säga det som motsvaras av det engelska ordet "privacy". *Privacy* och personlig integritet är helt uppenbart inte exakt samma sak (Flaherty 1989), begreppen överlappar varandra men det förra har en mycket mer tydligt avgränsad innebörd. Egentligen överensstämmer ordet privatliv bättre med det engelska *privacy*, men det används mer sällan än integritet eller personlig integritet. Men, som vi ska se, det vagare begreppet integritet är en tillgång, det pekar mot ett i sammanhanget meningsfullt användningssätt på ett helt annat sätt än ordet *privacy* och den innebörd som detta begrepp tenderar att låsa fast. Likväl är det integritet definierat som *privacy*, det vill säga den privata sfären, som det offentliga utredningsväsendet och det juridiska och politiska etablissemangen i Sverige huvudsakligen har anslutit sig till, i den mån man har gjort några försök att definiera begreppet.

En slags ursprungsförståelse av begreppet *privacy* hittar man i en liberal-filosofisk begreppsvärld som bygger på distinktionen mellan det offentliga (politiska) och det privata, eller med andra ord mellan staten och individen eller det civila samhället (Bennett & Raab 2006:17; Frey 2000: 54). Det handlar här om att sätta gränser för en statsmakt, ett kollektiv eller en demokrati, som potentiellt breder ut sig på individens bekostnad. Det privata är i liberal tradition ett utrymme av *icke-inblandning*; ett slags personlig egendom som inte får kränkas. Hur stort detta utrymme är beror på vilken liberal tänkare man talar med. För John Locke, Isaiah Berlin och Robert Nozick är det större än för socialliberaler som John Rawls. Men det handlar också om skyddets karaktär, vilken rättsfilosofisk stränghet värnet av den privata sfären har. Är det en absolut rättighet som under inga omständigheter får kränkas? Det vill säga är varje kränkning ett övergrepp som aldrig kan legitimeras av samhälleliga mål av andra slag? Eller är det en mer förhandlingsbar rättighet? Här står rättighetsliberaler, med Ronald Dworkin som den mest otvetydiga försvararen av absoluta rättigheter, mot liberaler som kan tänka sig att väga in utilitaristiska argument. En ytterlighetsståndpunkt försvarar filosofen Torbjörn Tännsjö som menar att det utilitaristiska argumentet måste medföra ett avskaffande av den privata sfären, till förmån för det öppna samhälle som enligt honom ger möjlighet till en ömsesidig maktutövning (2010). Dessa positioner och skiljelinjer är som vi ska se i högsta grad relevanta för diskussionen om integritet och kame-

raövervakning. Jag ska nedan först diskutera föreställningen om ett avskilt fredad utrymme och därefter rättighetsaspekten av den personliga integriteten³.

När begreppet *privacy* används idag handlar det först och främst om skyddet av information om den egna personen och andra typer av dataskydd. Det är detta som står i fokus för den samtida debatten om det privata (se t.ex. Bennett & Raab 2006; Rule & Greenleaf 2008; Goold & Neyland 2009). Med James B Rules ord skulle en modern innebörd i begreppet *privacy* kunna vara: "the exercise of an authentic option to withhold information about oneself" (2007: 3). Denna definition faller väl in i den klassiska liberala föreställningsramen. Men att betrakta det privata som ett avskilt utrymme är här inte oproblematiskt. Det är inte givet att information låter sig avgränsas i en fysisk mening eller att den kan betraktas som en enskild egendom⁴. Detta faktum har diskuterats flitigt i litteraturen (Stadler 2002; Bennett & Raab 2006: 10; Bennett 2011). Det vill säga *icke-inblandningskriteriet* är starkt ifrågasatt. Ett alternativ är att istället tala om *kontroll* över informationen om den egna personen. Dataskydd handlar om att ha kontroll över hur information om den egna personen används och sprids (Bennett & Raab 2006: 25) vilket implicerar möjligheten att kunna påverka bilden av sig själv. Detta modifierar tanken om det privata som något som är baserat på en tydligt avgränsad äganderätt, en sfär eller ett utrymme som inte får överskridas. Att tala om kontroll i sammanhanget löser i viss mån upp distinktionen mellan det privata och det offentliga som icke-kommunicerande sfärer. Man kan utöva kontroll över användningen av personliga uppgifter i den offentliga sfären. Kontroll kan tyckas som ett svagare skydd för integriteten än ägande men det behöver inte vara det. Det handlar i sista hand om omfånget av information som man äger respektive har kontroll över.

Den svenska debatten har dock inte beaktat denna sistnämnda diskussion, den utgår ifrån integritet som icke-inblandning snarare än kontroll. Generellt sett har den svenska debatten inte varit så tydlig då det gäller innebörden i begreppet personlig integritet, den är ofta outtalad. Likväl framgår det av riksdagsdebatt och regeringsinitiativ att det är en privat *sfär* (föremål för intrång) som oftast avses och dess värde kontrasteras mot samhälleliga intressen av övervakning, det vill säga en samhällelig sfär. (Justitiedepartementet 2001:53; 2008:22; RD 2006/2007:132; RD 2009/2010:58).

I den offentliga utredning som utgjorde förarbete till revideringen av Regeringsformen 2010 (SOU 2007:22) förs en utförlig diskussion om hur begreppet personlig integritet skulle kunna definieras och avgränsas. Det konstateras att det "är svårt för att inte säga omöjligt att komma fram till en enty-

3 Detta betyder att jag lämnar därhän andra aspekter av den omfattande filosofiska diskussion om *privacy* som finns. Se t.ex. Judith Jarvis Thompson (1975) som tidigt var kritiskt till om *privacy* är ett eget värde i sig självt. Alan Westin (1967) är en annan förgrundsperson i litteraturen som i slutet av sextioalet försökte urskilja olika typer av *privacy*.

4 Se Scanlon (1975: 318) för en mer elaborerad diskussion om *privacy* och äganderätt.

dig och allmänt accepterad definition av begreppet personlig integritet” (SOU 2007:22: 52). Utredningen sammanfattar emellertid med att bestämma integriteten till en sfär som omsluter den enskilde i olika skikt. I de yttre skikten finner vi ”den enskildes integritet i rent fysisk mening”. De innersta skikten är ”intimt förbundna med individen och ouppslösligt sammanflätade med dennes personlighet” (SOU 2007:22: 65). När det handlar om information om den enskilde och identifierbara data är det dessa inre skikt som är relevanta och som står i fokus för integritetsskyddet. Det är alltså här som vi kan tala om behovet av en *personlig* integritet.

Det framgår av skrivningarna i rapporten att synen på integritet är starkt förankrad i en traditionell liberal föreställningsram. Integritet definieras i termer av en avskild sfär som bör skyddas mot intrång. När det gäller skyddet av sådana saker som privat korrespondens och hemfrid är denna förståelse av integritet funktionell. Likaså skulle man kunna hävda att idén om en enskild sfär är giltig då det handlar om att stävja privata företags, t.ex. försäkringsbolag, intressen av full information om människors behov och tillkortakommanden (Gandy 2006). Här kan det vara relevant med en rätt att undanhålla information. Men är det relevant då det gäller kameraövervakning? Hur kränks den personliga integriteten om man betraktar integritet som *icke-inblandning* av kameraövervakning på *allmän* plats? Uppstår inte i sådant fall kränkningen i själva det faktum att du visar dig på denna plats, förutsatt att du inte är maskerad till oigenkännlighet? Som Judith Jarvis Thomson skriver i sin numera klassiska artikel från 1975: ”if you go out in public, you waive your right to not be photographed and looked at” (Thomson 1975: 311)⁵. Det är ju inte orimligt att hävda att man inte kan kräva avskildhet då man vistas på en allmän plats. Det man gör och säger här, den information man lämnar om sig själv, blir helt enkelt allmängods. Alltså, den svenska förståelsen av personlig integritet, kastar inte något klagande ljus över integritetsbegreppet i den svenska lagen om allmän kameraövervakning.

Som nämns ovan hänvisas i Sverige ofta till en subjektiv definition, känslan av kränkning bestämmer om det finns någon sådan eller ej. Men integritetsbegreppet relativiseras också på annat sätt. I samband med argumentation för en utökad kameraövervakning har integritet ibland tolkats som någonting som gynnas av en utökad övervakning. I denna tolkning är utsattheten för brott en allvarlig kränkning av den personliga integriteten (RD 2006/2007:132; RD 2009/2010:58; RD 2009/2010:Ju405). Kameraövervakning är ett verktyg för att förhindra brott och därmed är utökad sådan verksamhet, inte ett hot mot integriteten, utan snarare en förutsättning för skyddet av densamma. Det är ju i och för sig inte orimligt att förstå brott som en integritetskränkning. Vare

5 Thompsons påstående avser inte specifikt kameraövervakning men detta har inte någon betydelse i sammanhanget.

sig det handlar om stöld eller våldsbrott så inkräktar det ju på den egna personen i fysisk och/eller psykisk mening. Men ska avvägningen mellan värdet av integriteten och andra värden, här brottsprevention, ha någon poäng så är det ju bara om integriteten avgränsas från brottsbekämpning och andra samhällsliga ambitioner. Ett likhetstecken mellan integritetskränkning och brott är inte klargörande då det gäller integritetens innebörd i sammanhanget.

Den samtida diskussionen om *privacy* i den internationella akademiska litteraturen om övervakning bygger i stor utsträckning på att *privacy* är en rättighet som tillkommer individen (Rule 2007: 11; Raab 1999: 71)⁶, även om dess värde för kollektivet också påpekas (Bennett & Raab 2006: 40-41). I vilken utsträckning just kategorin rättighet implicerar ett särskilt skydd i sammanhanget diskuteras sällan men det är uppenbart att *privacy* har ett på förhand givet värde som så att säga finns där utanför den kulturella eller situationella kontexten. På detta sätt uppfattas också begreppet i den internationella rättens praktik. Rätten till *privacy* (med något varierande innebörd) är något som finns med i de rättighetskataloger som ofta finns i staters konstitutioner och den är också listad i europeiska konventioner. Visserligen har den för det mesta en mer eller mindre förhandlingsbar karaktär. Skyddet av privatlivet uttrycks i den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter på följande sätt: Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens (art. 8:1). Det har dock inte en lika stark ställning som till exempel rätten till rättvis rättegång och förbudet mot tortyr. Artikel 8 kan inskränkas med stöd i lag av olika samhällsliga skäl såsom säkerhet och ekonomiskt välstånd.

Trots att den legala praktiken sällan beaktar någon absolut rätt till personlig integritet är ändå sinnebilderna av integriteten (*privacy*) som en *rättighet* stark i demokratiska länders samhällsdiskurs. Denna rättighetsdiskurs är dock svagare i Sverige än på andra håll (Björklund 2013a). Sverige har aldrig haft någon tydlig konstitutionell skrivning som skyddar *rätten* till en privat sfär. I den nyligen reformerade regeringsformen står det sedan 2010 att var och en är "gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke, och innebär övervakning och kartläggning av den enskildes personliga förhållanden" (kap. 2:6). Regeringsformen innehåller en definition av personlig integritet som handlar om icke-inblandning. Men skrivningen är inte särskilt specifik och dess status som rättighet är oklar. Märkligt är också att paragrafen placerats under rubriken "Kroppslig integritet och rörelsefrihet". Att den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter inkorporerats som svensk lag innebär dock att integritet blir en rättighet i en svensk rättslig kontext så att säga bakvägen. Men generellt sett är det ovanligt

6 Se t.ex. Frey (2000) för en utförlig diskussion om *privacy* som en negativ rättighet, det vill säga rätten till icke-inblandning och Nagel (1995) om personliga rättigheter i relation till den offentliga sfärens befogenheter och krav.

att man i Sverige i juridiska sammanhang talar om den personliga integriteten som en rättighet och i synnerhet en rättighet med någon slags absolut karaktär (Björklund 2013b). Inte heller i samhällsdebatten förekommer hänvisningar till individens rätt i sammanhanget, även om den personliga integriteten med jämna mellanrum diskuteras och det varnas för kränkningar av densamma.

Den personliga integritetens status som rättighet är mycket svag i jämförelse med andra nationella kontexter och också i jämförelse med den ställning som *privacy* har i europeiska konventioner och direktiv (Björklund 2013a; Jonason 2013)⁷. Intressant är att i en bilaga till utredningen Integritet, Offentlighet, Informationsteckning (SOU 1997:39) som utgjorde förarbete till Personuppgiftslagen ägnades ett avsnitt i en bilaga åt att utreda huruvida den personliga integriteten har en rättighetsstatus. Utredaren svarar visserligen jakande på denna fråga – med förbehållet att den inte är absolut (SOU 1997:39: 799–801). Men en sådan uppfattning har aldrig fått något genomslag i den svenska diskursen. I stället har personlig integritet uppfattats som ett *intresse*, vilket är någonting helt annat än en rättighet. I den svenska lagen om allmän kameraövervakning heter det sålunda: ”Tillstånd till allmän kameraövervakning skall meddelas om intresset av sådan övervakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad” (§ 6). Föreställningen om den personliga integriteten som ett skydd av ett individens intresse gentemot andra intressen i samhället genomsyrar den rättsliga praxisen kring kameraövervakning i Sverige liksom debatten om densamma. Ofta uttrycks förhållandet som en balans mellan intressen, där olika aspekter är tänkta att vägas in och där resultatet är en avvägning som avspeglar de olika faktorernas relativa tyngd (Björklund 2013a; 2013b). Balansdoktrinen är inte något speciellt för Sverige i dessa sammanhang, den är snarare en generell modell som tillämpas av beslutsfattare i många länder då värdet av det privata ska vägas mot andra värden såsom säkerhet och brottsprevention (Raab 1999). Det som skiljer ut Sverige är den mycket starka ställning som denna doktrin har på grund av det faktum att på förhand givna rättigheter inte tillåts påverka kalkylen. I dess mest extrema form tillåts ändamålet med den åtgärd som vidtas påverka själva graden av integritetskränkning. Enligt DI gäller att ”För att kameraövervakning *inte ska vara kränkande* måste ändamålet och behovet av övervakning väga tyngre än de övervakades intresse av skydd för den personliga integriteten” (Datainspektionen 2012, förf. kurs.). Det vill säga, integritetskränkningen reduceras om behovet av övervakning är stort.

I den svenska kontexten avspeglar balanstänkandet ett utpräglat nyttoperspektiv – eller ett utilitaristiskt förhållningssätt (jfr Rule 2007: 10–11) som hänger samman med en av rättsrealism präglad rättslig tradition. I grunden har denna sitt ursprung i ett långvarigt socialdemokratiskt regeringsinnehav

7 Om detta också innebär ett svagare skydd i praktiken är en fråga som inte diskuteras i denna artikel.

där synen på absoluta rättigheter uppfattades som metafysiska konstruktioner eller partsinlagor, men framförallt som mindre angelägna i ett styrelseskick för de breda folklagren. I demokrati sett som uttolkning av majoritetens vilja är ju de liberala rättigheterna ett potentiellt hinder för demokratins fulla förverkligande. I synnerhet gäller detta rätten till en privat sfär i liberal diskurs uppfattad som en okränkbar individuell egendom.

Lagen om allmän kameraövervakning skyddar individens intresse av personlig integritet men säger ingenting om en rättighet. Det är alltså något annat än en traditionell liberal förståelse av det privata som en rättighet lagen avser. När det å andra sidan gäller själva innehållet i det svenska begreppet personlig integritet, kunde vi konstatera att det för det första sällan är så väl definierat, för det andra lutar sig starkt mot diskursen om *privacy* som en individens sfär för avskildhet från samhället, en slags privat egendom som står i motsats till det samhällseliga. Den svenska diskursen underkänner idén om en rättighet i sammanhanget, men ansluter sig däremot till förståelsen av det privata som ett rum för individen bortom samhället.

Är kanske den personliga integriteten en överspelad fråga?

Den klassiska liberala teorin förutsätter en skarp åtskillnad mellan det offentliga (det allmänna) och det privata. Denna är problematiskt i relation till den svenska lagen om allmän kameraövervakning men också generellt alltmer problematiskt i det moderna informationssamhället. Den expanderande och självinitierade exponeringen av enskilda individers privatliv i det moderna samhällets informationsföra är en sak som talar för en ny syn på denna distinktion. Anser människor inte att det är viktigt att dölja de mest personliga uppgifterna om sig själva från allmän insyn? Har den privata sfären krympt i människors medvetande eller ändrat karaktär? Det finns många frågor man kan ställa här men det privata kan svårligen betraktas som en egendom värd att ägna skyddsintresse om detta frekvent hängs ut på internet, med varierande grad av medvetenhet om konsekvenserna men ändå frivilligt. Man skulle kunna hävda att värnet av den privata sfären förefaller vara lite otidsenligt när var och varannan människa har sina personliga uppgifter till allmän beskådan på Facebook och andra internetsidor (Tännsjö 2010: 14). Men man kan också istället hävda att informationssamhället, på grund av dess möjligheter och komplexitet, ställer än större krav på en verksam rättslig reglering i syfte att motverka integritetskränkningar.

Privacy är ett internationellt erkänt begrepp och föremål för akademiskt intresse men inom forskarvärlden finns de som menar att *privacy* blivit alltför dominerande som vetenskaplig regim på bekostnad av mer angelägna frågeställningar (Gilliom 2001; Stadler 2002). Många forskare inom fältet övervak-

ningsforskning menar att ett perspektiv på övervakning som tar sin utgångspunkt i kränkningar av det privata, skjuter vid sidan om målet. Det finns andra problem som är betydligt allvarligare och viktigare att undersöka än detta. Kameraövervakning är t.ex. först och främst ett instrument för social sortering (Lyon 2003; Mork Lomell 2004), d.v.s. dess negativa effekter drabbar inte alla lika på det sätt som diskursen om *privacy* förutsätter. Kameraövervakning är ett instrument för att skilja ut de som inte har tillträde till attraktiva miljöer från dem som har det. Detta gäller till exempel då den används för att hålla hemlösa och utslagna människor utanför de shoppinggallerior som riktar sig till en köpstark medelklass. Denna konsumtionsstarka grupp uppskattar att, i samklang med affärsidkarnas intressen, inte bli störda av olika slags oroselement. Med kameraövervakning kontrolleras de redan marginaliserade, hotet mot människors rättigheter i allmänhet är försumbart.

Ett annat problem i sammanhanget för den traditionella liberalismens företrädare är att staten i de liberala övervakningssamhällena kan sägas ha tagit ett steg tillbaka från de tydligt definierade uppgifter som den tidigare har haft. Det är risken för att politiken eller staten inkräktar på individen, civilsamhället och den privata sfären som har stått i fokus för liberalt tänkande. Staten får inte bli för stor. Men den distinktion mellan offentlig och privat verksamhet som här ligger till grund är inte längre giltig på samma sätt som den varit. Det offentliga, statsmakten, kan inte längre ensam tillskrivas övervakarens roll, d.v.s. den kontrollerande och polisiära roll som traditionellt tillhört staten. Det är idag inte de kameror vilkas huvudmän är stat eller kommun som, vare sig i Sverige eller internationellt, dominerar i antal. Visserligen sker mycket kameraövervakning på lokal nivå på offentligt uppdrag, i t.ex. skolor. Men antalet kamerasystem som tillhör polisen och som regleras av lagen om allmän kameraövervakning, d.v.s. är öppen och fast monterad utrustning, var 2011 begränsat till sju stycken, alla i Stockholms innerstad. En stor del av övervakningen utförs i privata affärsidkares regi, såsom kameror i banker, shoppinggallerier och krogentréer. Det handlar då om privat övervakning i offentliga, ibland privatägda, miljöer som på myndighetsspråk benämns som "platser där allmänheten har tillträde". Inspelat material utnyttjas dock inte sällan av polisen.

Att den offentliga övervakningskompetensen ofta är sammanlänkad med privata operativa system i ett svåröverskådligt nätverk noterades redan 2002 av Michael McCahill i en brittisk studie. Det är alltså viktigt att påpeka att då vi talar om de samtida demokratierna som övervakningssamhällen så är det någonting kvalitativt annorlunda som vi har att göra med än den form av övervakning som t.ex. bedrevs av maktbärarna i de kommunistiska östeuropeiska staterna. Det orwellska framtidsscenarioet passade väl in på den statsstyrda övervakning som där praktiserades, men mindre bra på kameraövervakning i det sena kapitalistiska systemet. Måhända är det inte längre i vår del av världen statsmakten som är det största hotet mot integriteten, vilket ju varit en kärna i

liberalt tänkande. Den omfattande registrering av människors omständigheter och personliga förhållanden som företag och privata institutioner genomför i marknadsförande och vinstgenererande syfte är en av flera företeelser som pekar mot en förändrad hotbild (Newman 2008: 4). Trots detta har lagstiftning som syftar till att skydda det privata ofta utgått ifrån att det är statliga institutioner som står för eventuella övergrepp (Haggerty & Ericson 2007: 9).

Man kan också säga att det har skett en förskjutning sedan 1990-talet i den brottspreventiva praktik där kameraövervakning hör hemma, mot en mer individualiserad syn på brott och på förövaren. Den teoretiska grundvalen för kameraövervakning har utgjorts av föreställningen om att brott är resultatet av ett rationellt val som föregås av en vinst/kostnadskalkyl där risken för upptäckt och den potentiella förtjänsten från det aktuella brottet utgör variablerna (Fussey 2008: 123). Förövaren betraktas här som en i det stora hela vanlig medborgare som frestas av tillfället – tillfället gör tjuven (Garland 2000: 2). Kameraövervakning har ansetts vara en effektiv kostnadshöjare för individen som därmed också minskar frestelsen att begå brott. Att denna föreställningsram vunnit genklang också i svenska kameraövervaknings-sammanhang framkommer bland annat i 2002 års kameraövervakningsutredning (SOU 2002:110: 98).

Detta sätt att tänka kan förstås som ett uttryck för det senkapitalistiska systemets logik där marknaden är den norm under vilken individens bevelsgrunder och handlingar bör och ska inordnas. I förlängningen handlar det om en föreställning om medborgaren som passar väl in i en beskrivning av det avancerade liberala, eller neoliberala, samhälle som beskrivs av Richard Rose bland andra (Rose 1996; Rose & Miller 1992; Björklund 2011). Här har den klassiska uppdelningen mellan det offentliga och det privata helt enkelt onödiggjorts. Åtaganden i den samhällseliga sfären har rationaliserats till individens val. Samhällseliga ambitioner och offentlig kontroll ersätts av tillrättalägganden av incitament för den medvetne kunden – vars val i grunden är en privat affär. Inom denna logik har ett brott inte, och för den delen inte heller den personliga integriteten, i sig någon moralisk laddning, handlingen styrs helt av individens snäva rationalitet, där risken för att bli upptäckt av en kamera ingår i nyttokalkylen.

Ett integritetsbegrepp med samhällselig och demokratisk relevans

Det ovan sagda betyder nu inte att skyddet av integriteten inte skulle kunna göras relevant i samband med allmän kameraövervakning. Men då måste vi söka oss i en annan riktning. Istället för en individualistiskt orienterad förståelse av personlig integritet bör man förstå begreppet som ett värde med betydande samhällselig relevans. Det är i en sådan förståelse inte individens rätt till

isolering som primärt ska skyddas. Den personliga integriteten måste skyddas, också på allmän plats som kan vara en fysisk sådan eller en virtuell, därför att den är ett kollektivt värde. Behovet av personlig integritet finns bortom den klassiska dikotomin (Nissenbaum 2009). Det vill säga, "the public-private dichotomy is too simplistic to represent the range of relationships that individuals have with other people and organizations. Instead, the conceptual foundation for privacy in today's world should be its social, or societal, value" (Regan 2011: 499). Priscilla Regan hävdar att *privacy* är nödvändigt i en demokrati. Den privata sfären definierar gränserna för statens och privata institutioners maktutövning konstaterar hon. Men det handlar då inte i första hand om enskilda individers anspråk på eget utrymme. Det handlar om det kollektiva, samhälleliga anspråket på att bestämma de maktens gränser som definierar demokratin (Regan 1995: 226). Man kan se att här har det privata en tydlig politisk dimension (Bennett 1992: 29–30). Mer specifikt kan man säga att *privacy* hänger samman med yttrandefriheten och är ett villkor för att den ska fungera fullt ut. En privat sfär kan också hävdas vara nödvändig för att tolerans och pluralism ska kunna bibehållas och utvecklas. (Regan 1995: 225–226)⁸ Dess värde är alltså nära förbundet med andra beståndsdelar i demokratin. Men, frågar Regan, har det privata också ett värde i och av sig självt i sammanhanget? Med hänvisning till Hannah Arendt menar Regan att *privacy* är nödvändigt för att det, för det demokratiska politiska systemet oundgängliga, medborgerliga ömsesidiga förtroendet och ansvarskännandet ska kunna utvecklas (Regan 1995: 226–227). Detta är något annat än det förtroende vi känner för människor vi har nära. Den politiska samhörigheten bygger på ett visst mått av anonymitet och okunskap om andra individers personliga förhållanden. Först då kan en föreställning om ett politiskt samhälle – en offentlig sfär av likar konstrueras.⁹

Det som ska skyddas i samband med kameraövervakning på allmän plats är därmed inte rätten att vara ifred utan rätten att agera – att störa – i egenskap av medborgare. Det handlar om att hävda de rättigheter som definierar medborgarna i en demokrati. Att kunna agera politiskt utan rädsla för att information samlas in i repressiva syften är en grundläggande demokratisk rättighet och denna är både i individens och samhällets intresse. Det är från detta perspektiv som man först och främst bör vara bekymrad då det gäller allmän kameraövervakning och dess betydelse för den personliga integriteten – också i länder där någon överhängande fara för demokratin inte föreligger.

Att hävda integritetens samhälleliga och medborgerliga innebörd är någonting annat än det samhälleliga nyttotänkande som präglat den svenska poli-

8 Se Boone (1983) för en diskussion som påminner om Regans även om den är mer uttryckligt baserad på en tydlig distinktion mellan det privata och det samhälleliga. Boones artikel handlar om den avgränsade personliga sfärens betydelse för demokratin och andra samhälleliga funktioner.

9 Regans resonemang bygger på Hannah Arendts diskussion i *The Human Condition* (1958) om den offentliga och den privata sfären.

cyn. Medborgarperspektivet är inte detsamma som ett utilitaristiskt perspektiv. Inte heller ansluter sig medborgarperspektivet nödvändigtvis till tanken om den socialt och kulturellt betingade samhällliga nytta som omhuldas av kommunitarister (Etzioni 1999; 2007). I den kommunitaristiska idévärlden är det privata per definition underordnat samhällliga intressen enbart av det skälet att det samhällliga alltid övertrumfar det privata. Snarare förstärker medborgarperspektivet ett rättighetstänkande, men ger detta ett annat innehåll. Det handlar här visserligen om ett samhällligt värde, en *medborgerlig* rättighet snarare en individuell apolitisk sådan, men därmed inte något som är automatiskt underordnat samhällliga nyttokalkyler. En medborgerlig rättighet utövas i samhället snarare än utanför det och kontrasterar därmed mot den traditionella synen på det privata som en individuell rättighet *till skydd mot* samhället. Medborgarskapet är visserligen knutet till individen som subjekt, men detta subjekt har relationer till andra i ett socialt och samhällligt sammanhang. I det moderna informationssamhället riskerar de demokratiska rättigheterna att bli eftersatta och det är mer problematiskt än skyddet av den rätt att få vara ifred som människor i allmänhet ändå inte verkar vara särskilt bekymrade över¹⁰.

Det ovan sagda skulle betyda att vi istället för den privata sfären betonar *kontrollen* över informationen i offentligheten, det vill säga kontrollen över hur material samlas in, lagras, sprids och används. Men först och främst efterlyses en principiell diskussion som tar sin utgångspunkt i demokratin och rättsstaten. I den debatt som förs om dataskydd i Tyskland finner vi just ett sådan medborgarorienterat integritetsbegrepp. Den grundlagssanktionerade informationella självbestämmanderätten, *informationelle Selbstbestimmung*, handlar om kontroll över information i en aktiv bemärkelse, som en garant för det öppna demokratiska samhället (Kilian 2008; De Simone 2010; Björklund 2013a). Det är i det tyska sammanhanget tydligt att det är individens ohämmade rätt att verka i samhället som är central, även om dataskyddet har naggats i kanten betydligt under senare tid. Oppositionen mot övervakningssamhället handlar om att varna för en upprepning av historiska erfarenheter av totalitärt slag snarare än att dra sig undan samhället.

Om vi återgår till frågan om förenligheten mellan personlig integritet och offentlighet ser vi nu en tydligare relevans för skyddet av integriteten på allmän plats. I det publika, offentliga rummet har vi medborgerliga rättigheter starkt förknippade med skyddet av integriteten. Den personliga integriteten är nödvändig för att kunna fullt ut utöva dessa rättigheter i den offentliga sfären. Förstådd på detta sätt, som ett fundament för medborgarskapet, får integriteten en relevans i samband med allmän kameraövervakning. Kameraövervakningslagens första paragraf ”Allmän kameraövervakning ska

10 Undersökningar i olika länder visar att kameraövervakning inte är något som oroar människor i särskilt stor utsträckning. (Se t.ex. Hempel & Töpfer 2009: 159; Webster 2004: 236-237).

ske med tillbörlig hänsyn till enskildas personliga integritet” kan med denna förståelse ges en meningsfull innebörd. Till skillnad från det anglosaxiska *privacy* borde det svenska *integritet* vara lätt att förstå på detta sätt, då det rent terminologiskt inte är lika låst som det förra vid en specifik tradition av negativa liberala rättigheter.

Litteratur

- Arendt, H., 1958. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bennett, C. J., 1992. *Regulating Privacy. Data Protection and Public Policy in Europe and the United States*. Ithaca: Cornell University Press.
- Bennett, C. J., 2011. "In defense of privacy: The concept and the regime", *Surveillance & Society* 8(4), s 485-496.
- Bennett, C. J. & C. Raab, 2006. *The Governance of Privacy. Policy Instruments in Global Perspective*. Cambridge Mass.: the MIT Press.
- Bjereld, U. & M. Demker, 2009. "Frihet och övervakning", s 241-250 i C. Alvstam, B. Jännebring & D. Naurin (red), *I Europamissionens tjänst*. Göteborgs universitet.
- Björklund, F., 2011. "Pure flour in your bag: Governmental rationalities of camera surveillance in Sweden", *Information Polity* 16(4), s 355-368.
- Björklund, F., 2013a. "Modernisation, Balancing Interests, and Citizens' Rights: Public Video Surveillance in Poland, Germany and Sweden", s 19-68 i Björklund, F. & O. Svenonius (red), *Video Surveillance and Social Control in a Comparative Perspective*. New York: Routledge.
- Björklund, F., 2013b. "Art of Balancing Utilities: Privacy and Video Surveillance in Sweden", s 51-70 i Flammini, F., R. Setola, & G. Franceschetti (red), *Effective Surveillance for Homeland Security: Balancing Technology and Social Issues*. London: Chapman and Hall/CRC Press.
- Boone, K., 1983. "Privacy and community", *Social Theory and Practice* 9(1), s 1-30.
- Cameron, H., 2004. "CCTV and (In)dividuation", *Surveillance and Society* 2(2/3), s 136-144.
- DeSimone, Ch., 2010. "Pitting Karlsruhe against Luxembourg? German data protection and the contested implementation of the EU Data Retention Directive", *German Law Journal* 11(3), s 291-317.
- Doyle, A., R. Lippert & D. Lyon (red), 2012. *Eyes everywhere: The global growth of camera surveillance*. London: Routledge.
- Etzioni, A., 1999. *The Limits of Privacy*. New York: Basic Books.
- Etzioni, A., 2007. "Are new technologies the enemy of privacy?", *Knowledge, Technology and Policy* 20, s 115-119.
- Flaherty, D. H., 1989. *Protecting Privacy in Surveillance Societies. The Federal Republic of Germany, Sweden, France, Canada & the United States*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Frey, R. G., 2000. "Privacy, control, and talk of rights", *Social Philosophy and Policy* 17(2), s 45-67.
- Fussey, P., 2008. "Beyond liberty, beyond security: The politics of public surveillance", *British Politics* 3, s 120-135.
- Gallagher, C., 2004. "CCTV and human rights: The fish and the bicycle? An examination of Peck v. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41", *Surveillance and Society* 2 (2/3), s 270-292.
- Gandy, O., 2006. "Data mining, surveillance and discrimination, in the post-9/11 environment", s 363-379 i Haggerty, K. D. & R. V. Ericson (red), *The new Politics of Surveillance and Visibility*. Toronto: University of Toronto Press.
- Garland, D., 2000. "Ideas, institutions and situational crime prevention", s 1-16 i Hirsch,

- A. v. D. Garland & A. Wakefield (red), *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*. Oxford: Hart Publishing.
- Gilliom, J., 2001. *Overseers of the Poor: Surveillance, Resistance, and the Limits of Privacy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goold B. J. & D. Neyland (red), 2009. *New Directions in Surveillance and Privacy*. Padstow: Willan Publishing.
- Haggerty, K. D. & R. V. Ericson, 2007. *The new Politics of Surveillance and Visibility*. University of Toronto Press.
- Hempel, L. & E. Töpfer, 2004. "Working paper No. 15. CCTV in Europe Final Report." The Urban Eye Project. Zentrum Technik und Gesellschaft, Berlin.
- Hempel L. & E. Töpfer, 2009. "The surveillance consensus: Reviewing the politics of CCTV in three European countries", *European Journal of Criminology* 6(2), s 157-177.
- Jonason, P., 2013. "The protection of privacy in the context of video surveillance: Towards an European model?", s 97-128 i Björklund, F. & O. Svenonius, (red), *Video Surveillance and Social Control in a Comparative Perspective*. New York: Routledge.
- Kilian, W., 2008. "Germany", s 80-106 i Rule, J. B. & G. Greenleaf (red), *Global Privacy and Protection: The first Generation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Koskela, H., 2006. "'The other side of surveillance': Webcams, power and agency", s 163-181 i Lyon D., *Theorizing Surveillance: The Panopticon and beyond*. Cullompton, Devon: Willan.
- Lambertz, G., 2008. "Lagen tillåter inte dagens kameraövervakning", *Dagens Nyheter*, 29 november.
- Lyon, D. (red), 2003. *Surveillance and Social Sorting: Privacy, Risk and Digital Discrimination*. London: Routledge.
- McCahill, M., 2002. *The Surveillance Web. The Rise of Visual Surveillance in an English City*. Cullompton: Willan Publishing.
- Mork Lomell, H., 2004. "Targeting the unwanted. Video surveillance and categorical exclusion in Oslo, Norway", *Surveillance and Society* 2 (2/3), s 346-360.
- Nagel, T., 1995. "Personal rights and public space", *Philosophy & Public Affairs* 24(2), s 83-107.
- Newman, A. L., 2008. *Protectors of Privacy: Regulating Personal Data in the Global Economy*. London: Cornell University Press.
- Nissenbaum, H., 2009. *Privacy in the Context. Technology, Policy and the Integrity of Social Life*. Palo alto CA: Stanford University Press.
- Norris, C & G. Armstrong, 1999. *The Maximum Surveillance Society: The rise of CCTV*. Oxford: Berg.
- Norris, C., M. McCahill & D. Wood, 2004. "The Growth of CCTV: A global perspective on the international diffusion of video surveillance in publicly accessible space", *Surveillance and Society*. 2(2/3), s 110-135.
- Raab, Ch. D., 1999. "From balancing to steering: New directions for data protection", s i Bennett C. J. & R. Grant (red), *Visions of Privacy: Policy choices for the digital age*. Toronto: Univ. of Toronto Press.
- Regan, P., 1995. *Legislating privacy: Technology, Social Values and Public Policy*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Regan, P., 2011. "Response to Bennett: Also in defense of privacy", *Surveillance & Society* 8 (4), s 497-499.
- Rose, N., 1996. "Governing "advanced" liberal democracies", s 37-64 i Barry, A., Th. Osborne & N. Rose (red), *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neo-liberalism and Rationalities of Government*. London: UCL Press.
- Rose, N. & P. Miller, 1992. "Political power beyond the state: Problematics of government", *The British Journal of Sociology* 43(2), s 173-205.
- Rule, J. B., 2007. *Privacy in the Peril. How we are Sacrificing a Fundamental Right in the Exchange for Security and Convenience*. Oxford: Oxford University Press.

- Rule, J. B. & G. Greenleaf (red), 2008. *Global Privacy Protection. The First Generation*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Stadler, F., 2002. "Opinion. Privacy is not the antidote to surveillance", *Surveillance and Society* 1(1), s 120-124.
- Svenonius, O., 2011. *Sensitising Urban Transport Security. Surveillance and policing in Berlin, Stockholm and Warsaw*. Stockholm: Södertörn Doctoral Dissertations 61.
- Thomson, J. J., 1975. "The right to privacy", *Philosophy & Public Affairs* 4(4), s 295-314.
- Scanlon, Th., 1975. "Thompson on privacy", *Philosophy & Public Affairs* 4(4), s 315-322.
- Tännjö, T., 2010. *Privatliv*. Stockholm: Fri Tanke förlag.
- Webster, W., 2004. "The diffusion, regulation and governance of close-circuit television in the UK", *Surveillance and Society* 2(2/3), s 230-250.
- Westin, A., 1967. *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum.

Offentligt tryck

- Datainspektionen. 2012. <http://datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/kameraovervakning> (tillgänglig 2012 02 20).
- Justitiedepartementet 2008:22. Direktiv. Översyn av lagen om allmän kameraövervakning m. m.
- Justitiedepartementet 2001:53. Direktiv. Utvärdering av lagen om allmän kameraövervakning m. m.
- Riksdagsprotokoll 2006/2007:132
- Riksdagsprotokoll 2009/2010:58
- Riksdagsmotion 2009/2010:Ju405
- SOU 1997:39. *Integritet, Offentlighet, Informationsteckning* (bilaga 4). Stockholm: Fritzes.
- SOU 2002:110. *Allmän kameraövervakning*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2007:22. *Skyddet av den personliga integriteten* (delbetänkande 1). Stockholm: Fritzes.
- SOU 2009:87. *En ny kameraövervakningslag*. Stockholm: Fritzes.
- Svensk författningssamling (SFS).